

Terugblik en evaluatie

Blijkens de besproken geschriften vertolkte Duijs in zijn onderwijs de geloofsleer en de ethiek van het ‘midden’ van de negentiende-eeuwse Nederlandse Hervormde Kerk en kan hij beschouwd worden als een sympathisant van de Groninger richting en als een exponent van een niet-dogmatisch¹⁵ en praktisch christendom. Zo verrast het niet dat ds. M.A. Amshoff (1801-1874), een destijds zeer bekend predikant en vertegenwoordiger van de invloedrijke Groninger richting, het *Christelijk feestboekje* van een hartelijke aanbeveling voorzag.

Hoewel de auteur van dit artikel van mening is dat het thema ‘verheffing van de mens’ bepaald aan een herwaardering toe is, moet hij bekennen dat hij als een eenentwintigste-eeuwse lezer van het werk van Duijs diens sterke nadruk op de moraal als ‘te veel van het goede’ heeft ervaren. Het bestaan van standen en ongelijkheid was voor Duijs een onaantastbare vanzelfsprekendheid. Dat heeft tot gevolg dat een eenentwintigste-eeuwse lezer van zijn geschriften bij bepaalde passages door een onbehaaglijk gevoel bevangen kan worden; bijvoorbeeld bij onderstaand fragment, dat ons verplaatst naar het ‘bouwvallig hutje’ van Willem de sjouwer. Aanvankelijk ontbrak daar turf en eten en dreigde uithuiszetting wegens huurachterstand, maar dankzij het burgemeestersechtpaar dat zijn warme villa had verlaten, en dankzij hun dochttertje – drie gulden gaf zij weg zodat de huur van twee gulden betaald kon worden – was ‘er in dat gezin ’s avonds weer olie in de lamp, vuur aan den haard, eten op tafel en deksel voor hunne kinderen’ en ‘bestond de verzekering, dat zij niet zonder dak zouden zijn.’ In die situatie

ontblootte de behoeftige, maar brave Willem het hoofd, vouwde de bruine, eeltige handen, hief ze met een dankbaar gevoel naar boven, en zeide met bevende stem:

‘Hemelsche Vader! heb dank voor de redding uit den nood! Zegen onzen weldoener en de zijnen! Zegen vooral ook dat goede kind, ‘twelk, als een engel door U gezonden, ons te hulpe kwam!’ (1.2, 21)

¹⁵ Traditionele uitleg ontbreekt in zijn hervertelling van de bijbelse geschiedenis. Aan de vloek over de slang – onder orthodoxe protestanten bekend als ‘moederbelofte’ [protevangelië] (Gen. 3:14-15) – wordt voorbijgegaan (1.1, 12); de drie personen in Genesis 18 representeren niet de Drie-eenheid, maar zijn gezanten van God (1.1, 56).

¹⁶ Zie C. Houtman, ‘Bekering als noodzaak – vergeving als christelijke plicht (...)’, *Kerk en Theologie* 63 (2012), 17-40; dezelfde, ‘Goede zaadkorrels voor jeugdige harten (...)’, *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis* 15/1 (2012), 22-33.

Duijs publiceerde de besproken boeken in het bestek van ruim vijf jaar. Vanaf het midden van de jaren vijftig van de negentiende eeuw teerde hij als godsdienstonderwijzer voor zijn onderricht klaarblijkelijk op het ‘programma’ zoals gedocumenteerd in zijn geschriften. Als auteur bleef hij actief, met de publicatie van verhalen voor de jeugd (tot 1871) en van novellen (tot 1893).¹⁶